

Нина Б. Марковић
Универзитет у Крагујевцу
Факултет педагошких наука, Јагодина
Катедра за филолошке науке

ЦЕНТАР ВАСИОНЕ ЈЕ УВЕК БЛИЗУ – АСПЕКТИ СЛОБОДЕ У ПРОЗИ ИГОРА КОЛАРОВА

Айсџракић: У раду су анализиране стилске, мотивско-тематске и семантичке особности прозе Игора Коларова. Посебна пажња посвећена је обликовању мотива приче и његовој вези са мотивима живота и игре, жанровској поливалентности, модификацији наративних и жанровских конвенција, необичности имплицитне дидактичности, лиризацији прозе и материјализацији апстрактног у Коларовљевим причама и романима. Такође, разматран је удео хумора, апсурдних, односно парадоксалних исказа, дигресија и елемената фантастике у грађењу прозе која актуализује слободу избора, могућности субјективног доживљаја и вредновања догађаја и појмова, пуноћу и сложеност егзистенције, као и бесконачност онога што сматрамо коначним, а која је, због таквих својих особина, изузетно значајна за децу, односно младе читаоце.

Кључне речи: Игор Коларов, проза, слобода, жанровска поливалентност, модификација жанровских конвенција, хумор, парадокс, дидактичност.

1. УВОД

Настала из жеље да се свет *исџрича*, *изложи* и *џромућка*, уз *мрвицу нечеј несџварној*, *друџачијеј*,¹ проза Игора Коларова изузетно је важан део мозаичне целине савремене српске књижевности за децу, о чему, између осталог, сведоче и бројне награде². Кореспондирајући са природом и карактеристикама савременог доба, Коларовљева проза у значајној мери, мада често на загонетан начин, остварује дијалог са традицијом српске и светске књижевности за децу. У романима и причама поменутог аутора могуће је препознати утицај усмених облика (пре свега бајки и митова), као и аутора

¹ В. интервју „Игор Коларов, наш омиљени писац“ (www.osmb.edu.rs/18-intervju/14-igor-kolarov-intervju)

² Роман *Аиу* и *Ема* награђен је наградом „Политикиног Забавника“, *Дванаестито море* наградом „Доситејево перо“, *Приче о скоро свему* наградом бијељинског Међународног сајма књига „Чика Јова Змај“, *Кућа хиљаду маски* наградом „Политикиног Забавника“, одн. наградама „Сима Цуцић“ и „Мали Принц“ за најбољу дечју књигу у региону, *СМС џриче* наградом „Доситејево перо“, *Русвај* наградом Дечја књига године 56. Међународног београдског сајма књига итд. Такође, Игор Коларов је 2006. године добио награду Змајевих дечјих игара за изузетан стваралачки допринос савременом изразу у књижевности за младе, а 2009. Златну значку Културно-просветне заједнице Србије за стваралачки допринос у ширењу културе.

попут Луиса Керола, Антоана де Сент Егзиперија, Бранка Ћопића,³ Исидоре Секулић,⁴ Љубивоја Ршумовића и, можда пре свих, Душана Радовића⁵.

Стиче се утисак да је Коларовљево прозом остварен Радовићев идеал књижевности за децу која ће пратити њихове жеље и интересовања и имати слуха за све што најмлађе читаоце радује, али и брине. Романи *Аи и Ема*, *Дванаестко море* и *Кућа хиљаду маски*, као и збирке прича *Приче о скоро свему*, *Буренце*, *Фиона и друје мистерије*, *Цейне приче*, *Русвај*, *Приручник за њинвине* и друге репрезентују прозу аутора који је *још толико млад духом и радознао да њажљиво и нејрисџрасно загледа у околности своја века и у њима њронађе мојући здрави џуи за оне који долазе* (Радовић 2007: 28).

Циљ овог рада је да се анализом стилских, мотивско-тематских и идејних особености прича и романа Игора Коларова понуди још један могући одговор на питање у којој мери дела поменутог аутора остварују важну претпоставку књижевности за децу, односно у којој мери теже да у читаоцу развију „осећање за естетску поруку и да га оплемене видовима оптимизма, хуманости и вере у лепоте и вредности како човека, тако и живота уопште“ (Марјановић 2007: 21).

2. СЛОБОДА НАРАТИВНЕ ИГРЕ У РОМАНИМА И ПРИЧАМА ИГОРА КОЛАРОВА

Издавање наративних особености Коларовљеве прозе ваља започети анализом прозног обликовања мотива приче. Поменути процес остварује се на два специфична начина, карактеристична за српску (пост)модерну књижевност. Први се заснива на опредељивању приче и у вези је са онеобичавајућим поступком трансформације апстрактног у материјално (прича може бити сува или мокра, у њој се могу затворити прозори, у њу јунаци могу ући, али и изаћи из ње, чиме се тзв. другостепени моделативни систем спацијализује и постаје особен интерактивни простор).⁶

³ Прича „Сасвим обичан уторак“ (Коларов 2011б: 39–42) подсећа на поигравање са устаљеним односима и законитостима реалног света у народним причама шаљивог карактера и „Изокренутој причи“ Бранка Ћопића.

⁴ Буре као простор у којем настају приче, у причи алузивног наслова – „Буренце“ (Коларов 2007а: 6), асоцира на аутобиографску приповетку Исидоре Секулић.

⁵ Тако је, на пример, брисање десног ува Бенцамина Блума у причи „Магичне уши Бенцамина Блума“ (Коларов 2011б: 48–50) у извесној мери могуће разумети као алузију на чувену Радовићеву песму „Страшни лав“. При том се начелне поетичке сличности у стваралаштву двојице аутора огледају у свођењу фабуле на најмању могућу меру, онеобичавању мотивационе и композиционе логике (која се трансформише у парадокс и *нелоичну* логику), хумору, игри, машти, наивности и аутентичности света малог човека (в. Пијановић 2005: 95, 99).

⁶ „Молићу лепо, а зашто не би било слона и у причи о жирафи? Ако се жирафа помери мало десно, сигурно ће се наћи довољно места и за мене“ (Коларов 2011б: 44).

Други начин се заснива на актуализацији, одн. тематизацији метафоре *живојина њрича*, тј. на успостављању богатих семантичких веза између појмова *живојин* и *њрича*.⁷ Посебност бивања повезује се са постојањем приче о њему, будући да су „приче које причамо о сопственом животу и о свету у којем живимо [...] оно што нас одређује као људска бића, највиши облик ољуђеног, хуманог постојања и понашања“ (Абот 2009: 246). Сапостављање традиционалног поимања егзистенције и модерне идеје о бивању у писму и причи (*Шта се дешава са мном њре нејо шито њочну њриче о мени?* (Коларов 2007а: 32)) као исходнишну интенцију има потенцирање идеје о бесконачности причања, односно живота – *... њрича се уојшито не завршава* (Коларов 2005: 39). Тако се у роману *Дванаесто море* инсистира на безбројности прича (*Киш није било на крај њамејин да ствари моју баш шитолико да се окрену наојачке. Да са завршејком једне њриче, њочињу мноје друје* (Коларов 2007б: 37)), као што се у роману *Аи и Ема* указује на бескрајност живота (*Једина умејности у живојину је да се научи да је живојин диван и бескрајан и да никакви бројеви не моју да ја смање* (Коларов 2006: 33)).

Поменуте идеје релативизују мисао о пролазности и коначности, која на суптилан начин провејава кроз романе *Кућа хиљаду маски* и *Дванаесто море*. Идентичан процес присутан је и у причама, али на експлицитан и, у значајној мери, хуморан начин, будући да подразумева изокретање логичних закона у основи поимања кључне разлике између живота и смрти.⁸

На сличан начин, и писање се поистовећује са егзистирањем. Тако Ема саветује Агија: *Пиши шито хоћеш и када хоћеш. То ће њин њомоћи да, као шито швоја мачка са два шела има два срца, шито и шин живиш два живојина* (Коларов 2006: 55). Јунаци Коларовљеве прозе себе саме често доживљавају као *цунџу без излаза* (Коларов 2011а: 5) и трагају, не увек свесно, за одговором на питање о суштини свога бића. Пут упознавања другог такође почиње сумњом и питањем *шито ми зајраво умемо да знамо и кажемо о људима које волимо* (Коларов 2005: 39). Као путеви самоспознаје и упознавања другог, причање и писање постају вид егзистенцијалног ослобађања, што представља једно од најважнијих питања Коларовљеве прозе.

Или: „Тужно је за једног слона да покисне као мачка. И зато сам се стровалио у прву књигу на коју сам наишао. [...] И ето ме сад овде. Лепо је овде“ (Исто: 45).

Такође и: „Хајде, пријатељу – шапнуо је Јо-Јо – идемо из ове приче. Овде нико не уме да те гледа“ (Исто: 74).

⁷ Поменути поступци учествују у својеврсној модерној измени позиција у којој се „свет стварности све више [...] као тема приповедне прозе повлачи пред скриптибилним светом дискурса (говора, текста)“ (Голијанин Елез 2010: 381).

⁸ – Јуче ми је баба рекла да је полу-Индијанка. Нисам имала појма – рече Патриција. – То значи да и ја имам у себи индијанске крви.

– Зар твоја баба није умрла?

– Она је страшно неодлучна по том питању. (Коларов 2013б: 10)

Или: „[...] Један гост, Велизар, није хтео да буде нељубазан. Зграбио је мршаву мачку Монику и смазао је.

Моника је помислила како Велизар није баш много нормалан“ (Исто: 21).

Тематизацији причања/приче/писања придружује се и актуализација процеса читања – идеја о рецепцији постаје интегрални део текста, претаче се у подстицаје младим читаоцима – на најочигледнији начин у интерактивним *Цейним њричама* (Коларов 2010). Позивајући читаоце на слободну креативност и учествовање у процесу стварања приче, Коларов упућује на књижевност као комуникацију (Лотман 1976), сасвим у складу са (пост)модерном идејом о непосредном учешћу читалаца у обликовању приповедања као услову за настанак лепог (Јерков 1992: 29, 31). На овај начин укидају се границе писања, читања и тумачења, а приповедни текст постаје поље интегралне стваралачке и херменеутичке активности (Исто: 33).

Уоченој вези између приче и живота ваља придружити и везу живота и игре (будући да игра представља изузетно важан део живота),⁹ из чега се посредно изводи сличност између приче и игре – приповедање се препознаје као простор играња. Будући да је игра слободна и добровољна активност, по својој суштини посебно занимљива и од реалног живота издвојена (Кајоа 2007: 35–36), и приповедање се може препознати као простор слободе који не подлеже законима реалног света, нити строгим ограничењима.

2.1. Модификације наративних и жанровских конвенција

У прози Игора Коларова присутно је поигравање са начелним наративним и жанровским конвенцијама. Поред интересантних предговора и белешки о писцу, присутни су и необични наслови збирки¹⁰ и оригиналне посвете. Једна од њих настала је уланчавањем познатих фразеологизама којима се упућује на другачијост и изузетност читалаца, на њихово непристајање да свет поимају једино у складу са рационалним законима свакодневног постојања – *Онима који усјају на леву ноћу, мешају жабе и бабе, брају лончиће, једу љиве и млаше њразну сламу.* И онима који никад нису ѡрејсали да буду Сијукси* (Коларов 2011б: 5). Евидентно је и поигравање са конципирањем наслова и међусобним односом наслова и текста. Тако је, на пример, наслову приче „Једном сам имао два пингвина“ (Исто: 9), придружен интересантни поднаслов (*а сад имам кокошку, ѡри бабе, седам јаја и лусѡтер који је ѡао деди на ѡаву*), док се целокупни текст приче своди на три реченице које представљају закључак наслова уз оповргавање идеје о неопходности мотивације. Уместо да наговештава садржај приче, наслов је

⁹ „Ако не знаш шта да радиш, играј се.

Ако немаш с ким да се играш, играј се сам.

Ако неко хоће да се игра с тобом, пристани.[...]

Ако неко каже да не знаш да се играш, тај нема појма.

Ако не знаш како да почнеш игру, само почни“ (Коларов 2011б: 68).

¹⁰ Такви су, на пример, *Кућа хиљаду маски: роман за две ѡшаре и аулос* и *Неверовајине, незамисливе и ѡјине ѡриче које је вешио сакрио (десно, ѡа између) Њор Коларов ѡре неѡ ишио је ѡао у оближњи океан и ѡѡроасѡио шешир, краваѡу, рукавице и ѡѡцимау*.

садржи у највећем проценту – тако је измењена традиционална хијерархија устројства текста.

Сажимање приповедања (в. Опачић 2011: 13) које се своди на низ фрагмената, односно веома кратких прича (Кљајић 2012: 38) за последицу има и изокретање традиционалних идеја о фабули и мотивацији заснованој на формирању узрочно-последичних веза између догађаја, као и о карактеризацији и функцији наративних ликова (репрезентативни пример је „Прича о Рајану“ (Коларов 2011б: 10–18)¹¹. У вези са ликовима свакако треба истаћи и особеност номинализације – у романима и причама Игора Коларова присутна је галерија ликова са необичним именима каква су: Киа, Анг-Е Сол, Господин Два Плус Један, Средњи Џо, Аги, Ефи, Фидо, Ханс Бу Бу, Луј Двоцеква, Тиги, Гвин, Бран Сте, Мауно, Фоги, Дупли Боб и др.

Поигравање са жанровским конвенцијама присутно је у многобројним, оригиналним облицима. Тако се са особеностима загонетки и смисленом, логичном везом између питања и одговора Коларов игра у *Приручнику за њинџине*, будући да се логичност везе раскида, а питања и, поготову, одговори добијају призвук бесмислености.¹² Особине фантастичних прича у којима чудовишта имају значајну функцију модификоване су на тај начин што наратив чува специфичности атмосфере страха и језовитог наслућивања, као и све најзначајније карактеристике хронотопа, али модификује очекивани облик комуникације међу ликовима и претпостављене особине чудовишта, што за последицу има ефекат смешног (на пример, у причи „О чудовиштима“ (Коларов 2012а: 41)). Осећање страха које фантастична прича о кошмарним привиђењима изазива изостало је у причи „Шта се догодило Блабу“ (Коларов 2011б: 65–67) будући да се препознатљиве ситуације овог жанра континуирано банализују несвакидашњим Блабовим размишљањима, асоцијацијама и коментарима. У *Љубавној грами* „Четири ципеле“ (Исто: 42–43) традиционална доминација дијалога у односу на дидаскалије измењена је у корист споредног драмског елемента, док је у причи „Нешто као басна“ (Коларов 2005: 10) проблематизовано традиционално поимање дидактичности басне. „Бајка о краљу Церију“ (Коларов 2011б: 27–30) открива модификацију свих најважнијих карактеристика народне бајке (в. Самарџија 2011) – особености иницијалне и финалне формуле (крај бајке није срећан већ, и буквално, слadak), употребе броја 3, односно конвенције троструког понављања, природе препреки које треба са-

¹¹ „Његов [Рајанов] задатак је да у свом животу и овој причи буде главни лик. Али, не сналази се баш најбоље. Он, рецимо, оде у продавницу, а врати се из библиотеке. Или, крене у причу, а заврши у фрижидеру“ (Коларов 2011б: 17).

¹² – Која је разлика између најмањег и највећег пингвина?

– Један је лево, а други није.

Или: – Колико пингвина може да стане у рупу у коју може да стане само 3 пингвина?

Укупно 10, а нарочито ако 7 пингвина залута на путу до рупе (Коларов 2012а: 16).

владати и особина хронотопа којим се креће бајковни јунак, као и карактеристика ликова који би требало да припадају одређеним делокрузима.

Међутим, модерно поигравање са традиционалним жанровима не подразумева увек деструкцију без икакве конструкције. У причи која разобличава традиционалну дидактичност басне творе се модерни, хумором посредовани, али ипак присутни елементи поуке коју ваља разумети – *Kag iog da se stihine, što je pravi yrenushak* (Коларов 2005: 10).

Такође, у подтексту Коларовљевих романа налази се бајковни модел, с тим да су фолклорне препреке измењене у складу са искушењима, потешкоћама и проблемима са којима се сусрећу савремена деца (в. Опачић 2011: 17). Савремена идеја о иницијацији подразумева „излазак младог јунака из самоће и превазилажење страхова“ (Исто: 19), односно процес упознавање сопственог бића и грађења вере у личну вредност, што је могуће остварити уз помоћ модерних „чудесних“ помоћника – старијих пријатеља који у себи чувају наивност и слободну креативност детета.

У роману *Кућа хиљаду маски* митска слика Ратника Сунца учествује у карактеризацији главне јунакиње, односно антиципира завршетак романа, у коме се Ефи коначно ослобађа усамљености и туге захваљујући спознаји да је и сама Ратник Сунца, чувар светлости, биљака, животиња и људи, који у својој борби против таме никада није сам (в. Кљајић 2012: 42).

У вези са елементима бајки и митова у Коларовљевој прози, ваља поменути запажање Сање Голијанин Елез (2010: 372) да управо „у делима савремених српских прозаиста бива актуелизована теза да се поезика књижевности за децу у својим исходиштима блиско прожима са изданцима првотног виђења света похрањеног у тајновитим пределима митолошког, фолклористичког трагања, с једне стране и смештаја духа историјске приче која трага за духовним упориштима у урбаном читалачком коду, са својственом динамиком откровења, инвенције и интуиције, обрта и хумора и доминацијом динамичне измене догађаја, призора и слика виртуелне стварности, као стубова текста који граде хоризонт очекивања младих читалаца“.

Поред динамичних и дијалектичних жанровских превирања, особности Коларовљеве игре у прози препознају се и у начелним прожимањима особина сва три књижевна рода. Иако је епска основа доминантна, непорциве су лиризација (в. Опачић 2011: 13), која се препознаје у доминантним мотивима, дигресивности, асоцијативности, кидању логичких веза, мозаичности дискурса, и драматизација прозе, будући да се сижје већине прича заснива на ономе што Кристал назива *дијалојом у акцији* (према Ковачевић 2012: 14).

Афоризми,¹³ вицеви, енциклопедијске и речничке одреднице, квизови, несвакидашњи рецепти за „прављење“ модерних бајки („Говеђа шарена чорба (бајка са летећим грашком)“ (Коларов 2011б: 96–98)) или они који у наизглед неозбиљној форми посредују озбиљну поруку о улози и значају књижевности у животу људи („Салата од шаргарепе и краставаца“ (Коларов 2013а: 34–37)) и др., упућују на „модерну жанровску поливалентност и мутирање наративне потке прозог текста“ (Голијанин Елез 2010: 371) у савременој српској књижевности за децу.

Очигледна жанровска поливалентност у вези је са специфичним обликом модерне дидактичности. Поред имплицитног упућивања у основне животне вредности и путеве сазревања, односно превазилажења проблема, дечја интересовања и радозналост буде се и интересантним питањима у форми квиза (в. Коларов 2013а: 13–16), онеобиченим енциклопедијским и речничким одредницама (в. Коларов 2011а: 17, Коларов 2013а: 68–77), питањима о непознатим појмовима која у читаоцу буде жељу да открије њихово значење (в. Коларов 2011б: 38) и навођењем изузетних дела модерне и савремене (најчешће српске) књижевности за децу (в. Коларов 2007а: 15–16). Кроз креативни изазов упућен деци читаоцима, њиховој обавештености, домишљатости и компетитивности, аутор их суптилно усмерава ка стицању нових знања из различитих области.

3. СМИСЛЕНЕ БЕСМИСЛИЦЕ КОЛАРОВЉЕВЕ ПРОЗЕ

Предочено поигравање са жанровским конвенцијама изневерава хоризонт очекивања младе публике, чиме се твори и особени комични ефекат. Исти ефекат има и поигравање са смисленошћу и логичношћу реченичних исказа, при чему се, пре свега, мисли на различите облике антиномних мисли, парадоксалних израза и оксиморонских спојева.¹⁴ Специ-

¹³ Ако немаш мозак, ћути. Ако ћутиш, имаш мозак. (Коларов 2012а: 10); Није ствар у томе колико ће пингвин обићи нових места, градова и дунгли, већ да ли ће успети да се докопа неистражених предела свога срца. (Исто: 27); Оно што не можеш са неким, увек можеш са неким другим. (Коларов 2007а: 17); Свађање је битка у којој побеђује пингвин који је све преспавао. (Коларов 2012а: 29); Не постоји пингвин који нема разлога за плакање. (Исто: 36); Постоје снови који се скривају од нас и чекају да сазримо за њих. (Коларов 2007б: 94); Ако за себе одабереш само једну стварност, друге ће се затворити за тебе. (Исто: 88); У човеку се увек дешавају нека чуда. И око човека. (Исто: 118); Оно што је непознато називамо различито, у покушају да га одгонетнемо. (Коларов 2001а: 31); Где год да одеш, увек си негде (Коларов 2011а: 101).

¹⁴ А ако се тако размишља, може ли нестати човек кога нема? (Коларов 2007б: 54); Замислите једног клинца који зна чак и оно што не зна. (Коларов 2005: 22); Шљиве се једу све од реда, не поједеш само ону која није шљива. (Исто: 50); (Славица Филиповић је била) можда мало плавља од девојчица које су имале другачију боју косе (Исто: 60); Сигурно фали нека даска у глави онемо ко се никада није родио, а слави рођендан. (Коларов 2011а: 55) итд. Ваља имати на уму да „способност истовременог перципирања бесмислености, комичности, ексцентричности, па чак и суровости животне истине представља суштинско обележје дечјег дискурса, који ства-

фичност оваквог поступка огледа се у „успостављању обрнутог односа између ствари у реалном свету“, тј. логичних претпоставки и рационалних закона, што имплицитно читаоце покреће на реконструкцију трансформисаног (Кебара 2012: 125). У исто време, „деца схватају да није страшно претумбати свет по својој вољи, већ да то може бити извор смеха и забаве“ (Исто), чиме се ослобађа њихова креативност. Стиче се утисак да је најважније то што се у поменутих исказима крије вредност наизглед бесмисленог – *смислена бесмислица* (Исто).¹⁵

Мноштво парадоксалних реченица за последицу има *смех као резултат изневереног очекивања* (према Перишић 2012: 94), односно „изненадног преображаја напрегнутог очекивања у ништа“ (Исто: 46). Овакав ефекат у Коларовљевој прози постиже се и изостајањем оправдане, смислене везе између онога што се именује као закључак, теорема, претпоставка, закон, правило и сл. и садржаја који следи.¹⁶ Будући да се овакви наслови односе на садржину која ни у ком случају није научне природе и чији је смисао чешће нејасан, него егзактно и јасно дефинисан, у Коларовљевој прози остварује се „привид значајног и важног да би се тај привид самоукинуо у ништавило или неочекивано“, што је према мишљењу Николаја Хартмана неизоставан елемент продукције комичног (према Перишић 2012: 136). Имплицитна дидактичност оваквих приповедних поступака огледа се у ослобађајућој и трансформативној енергији смеха и комичног, будући да према мишљењу Сигмунда Фројда „смех потреса фамилијарност мисли“, тј. „раздрава [...] ограничене површине и уноси ’немир у наше хиљадугодишње практиковање Истога и Другог““ (према Перишић 2012: 15–16). Истински комично важно је и због тога што оно, према мишљењу Етјена Суриоа, помаже да „с радошћу прихватимо егзистенцију, и да се ослободимо цјелокупне тежине што нас притишће у овом нашем материјалном свијету“ (према Перишић 2012: 33).

Сасвим у складу са идејом да је живот много више од правила, неухватљив и бескрајан (Чак и кад би знао сва правила на свету о томе како живети, твој живот би нашао начин да се прелије изван тих оквира и спусти у тебе тајну која га чини толико лепим (Коларов 2006: 49)) и смех у Коларовљевој прози „задобија моћ у односу на ограничени разум из пуноће живота коју не може да ограничи појам; смех захвата бесконачну пунину и дубину с оне стране границе коју разум не може да појми“ (Перишић 2012: 92).

Комични ефекти остварују се и у процесу материјализације апстрактног – у причи о Касперу материјализују се падежи и остале језичке једи-

раоци књижевности за децу треба да усвоје као битан критеријум при обликовању књижевних творевина, пријемчивих за овакве реципијенте“ (Кебара 2012: 136).

¹⁵ Фројд сматра да се „у бесмислици (или нонесенсу) увек крије неки смисао: онај који почива на не-смислу игре уживања и анестезије разума“ (према Перишић 2012: 123).

¹⁶ В. Коларов 2012а: 5–12.

нице, појаве и појмови (Коларов 2005: 34). И мисли се материјализују, па тако у роману *Дванаестто море* оне могу бити *јуне боје и мириса* (Коларов 2007: 86). На специфичан начин, поменути приповедачки поступци не доприносе само хуморности, већ и лиричности Коларовљеве прозе (видети Јовић 1994, Штајгер 1978), иако је овај моменат у извесном смислу потиснут мотивима усамљености, туге, пријатељства, љубави и других, који прозу у много очигледнијој мери лиризују.

Ни дидактички елемент није искључен будући да се посредством онеобичавања и изокретања категорија материјалног и апстрактног, могућег и немогућег „дете учи лакшем оперисању појмовима, развија слободу мишљења, фантазију и учи се како произвођењу, тако и поимању хумора“ (Кебара 2012: 127). Трансформација реалног поретка у нереални неминовно враћа мисао детета ка ономе што је логично, па се смењивање конструкције и деконструкције препознаје као продуктивна и креативна активност.

Онеобичавање подразумева и необично тумачење уобичајених појмова (Кебара 2012: 134) и необична поређења (А Бран Сте је величанствени дугајлија. Био је висок као: Ајфелов торањ плус ној; светионик на југу острва Закинтоса; жирафа на штиклама (Коларов 2007а: 52)), чиме Коларовљева проза обилује, најчешће у препознатљивом маниру енциклопедијског и речничког израза.¹⁷ Начин на који се у прози Игора Коларова описују и дефинишу одређени појмови подразумева значајну дозу субјективности, тј. снажан уплив наивне свести. Појмовна објашења доводе се у везу са светом и навикама детета уопште, односно деце-јунака. Тако се наивна свест дубље укоренује у свет коме припада и који је окружује – рађају се бројне, до тада неоткривене везе и подударности.¹⁸

Ваља уочити и то да, према мишљењу Госпође Фло, јунакиње романа *Дванаестто море*, традиционално обликоване енциклопедије сужавају простор маште, на извесни начин га ограничавају (в. Коларов 2007б: 22). Али зато Коларовљев модел енциклопедичности пружа могућност за субјективно поимање света, за повезивање наизглед неспојивог, што је пут ка успостављању хармоније и јединствености света.

Свежа и ведрa, упечатљива и уверљива, наивна свест присутна је у свим причама чија логика зачуђује, али шири перспективе посматрања и сагледавања појава и догађаја. Нимало случајно, једна од истина које Анг-Е Сол открива Киј јесте да *свака сивар [...] јојстоји у неколико сиварно-*

¹⁷ Репрезентативни су примери из *Приручника за јинивине* – „О сакривању“, „О Шекспиру“, „О загонеткама“, „О брзини“, „О глупости“, „О упорности“, „О шетњи“, „О путовањима“, „О пријатељству“, „О свађању“, „О токсичном отпаду“, „О плакању“, „О новцу“, „О лепоти“ и др., као и начин на који су у роману *Кућа хиљаду маски* објашњени појмови *конироверза*, *реалистички*, *барок* итд.

¹⁸ Овакав облик динамизације приповедног света упућује на специфичну „атмосферу опште повезаности“ (Јовић 1994: 32). Таква ефекат остварен је у тексту „Светска чуда и ја“ (Коларов 2013а: 7–9), у коме се са биолошким, културолошким, физичким и астролошким чудима пореде чуда дечијих доживљаја, осећања и навика.

стии. Ако за себе одабереш само једну стварност, грује ће се зајворити за тебе (Коларов 2007б: 88). Поверење у дечију машту којом се ствара лични, унутрањи свет другачији и занимљивији од постојећег (јер је *невидљива хармонија јача од видљиве* (Коларов 2007б: 9)) препознаје се у причама „Деријево море“, „Мартин у циркусу“, „Меги Диселдорф“ и др. (Коларов 2013б: 9, 33, 34).

Поигравање са законима реалног устројства света одвија се и на плану фантастике. Присуство фантастичних елемената је суптилно и не ремети доминантно успостављену слику света у романима и причама. Реч је о фантастичном чија је суштина у двосмислености која се не губи (Тодоров 1987: 29) и везује се, пре свега, за проблематику постојања или непостојања, реалности или фикционалност пријатеља главних јунака Коларовљевих романа (в. Кљајић 2012, Опачић 2011).¹⁹

3.1. Загонетна универзалност и истина у прози Игора Коларова

У очигледним парадоксима и *смисленим бесмислицама* Коларовљеве прозе крију се *неочигледне* али *истиниите* истине.

Ако мислиш да си њинвин, а цео свет сматра да си носорог само зато што си рођен као носорог, онда си сигурно њинвин. (Коларов 2012а: 5); *Свет је ојасано и комликовано место. Ако њинвина понекад због тога не заболи глава, онда он нема главу.* (Исто); *Животи нешто што у њочетку не може да се разуме, а касније још мање.* (Коларов 2006: 17); *Када се иде право, увек се негде стиже.* (Коларов 2007б: 32); *Не мора да се оде далеко да би се далеко отишло.* (Исто: 14); *Све је мојуће, чак и немојуће.* (Исто: 26); *Свака прича почиње мноштво пре свој њочетка.* (Коларов 2007б: 13); *Да би се њронашло оно што се њражи, мора се њро њронаћи оно што се њражи.* (Исто: 70). *Киа не може да буде оно што није. Киа никада није оно што јесте. Понекад, Киа је једва Киа.* (Исто: 27); *Ја сам Флоријана Кими. Ја нисам Флоријана Кими. И то је то.* (Коларов 2005: 71);

Модерност форме и необичност стила не утичу на универзалност идејности, па наведени нонсенсни афоризми и искази заједнички упућују на чуда постојања, откривају сложеност и богатство егзистенције, као и могућност њеног ослобађања од наметнутих и дефинисаних граница. Уочена појава значајним делом произилази из уверења писца да се, и поред новитета савременог живота, деца нису у значајној мери променила и да их идаље интересују исте ствари и тиште слични проблеми – „Детињство сваког човека је у неким важним тачкама исто, без обзира да ли се ради о детету из средњег века или двадесет првог века“.²⁰

¹⁹ Очигледна је и извесна сличност у необичности појаве јунака какви су Средњи До и Господин Два Плус Један и ликови из Керолове *Алисе у земљи чуда*, репрезентативног примера фантастичне прозе за децу (в. Вуковић 1996: 188–193).

²⁰ В. интервју „Игор Коларов, наш омиљени писац“ (www.osmb.edu.rs/18-intervju/14-igor-kolarov-intervju)

Коларовљева проза истиче право на различитост, што у исто време представља позив на јединственост и оригиналност (на теткино питање зашто не може да буде као остале девојчице, Ефи одговара: *Зашто ишћо је свейћ иун остћалих девојчица* (Коларов 2011а: 6)). Човек је *нейрећедна цунћла без излаза* (Исто: 5, 34), биће у чијој се загонетности крије посебност. Ипак, посебност не подразумева иницијално хармоничну целину, већ се до ње стиже кроз љубав према другима, искрена пријатељства и борбу са личним страховима.

Откривајући сложеност и многострукоост сваке индивидуе и њене егзистенције, Коларовљева проза упућује на значај доследности и поштовања сопствене природе – у причи „Река без обала“ *Милутин је увек оно ишћо јесће, чак и када би најрадије био неишћо иошћуно ново* (Коларов 2005: 44).

Бити свој и бити срећан, односно испуњен увек подразумева релацију са другим бићима. У сва три романа оствареност личне егзистенције и прихватање живота онаквим какав јесте непосредно је повезано са искреним и оданим пријатељством. Суздржана и затворена, Киа сазнаје да свет и живот може спознати само гледањем кроз очи онога кога воли. Кроз пријатељство са Емом Аги израста у самосвесног и самопоузданог дечака, успевајући да се избори са усамљеношћу и незаинтересованошћу родитеља – *Аи је иримейћо да расће на сасвим друћачији начин од свијих друћова. У регу. Носио је исћу величину мајца и цћела као и ирошле иодине. Али, све оно ишћо су ћа учили у школи, или је чуо од одрасћих који су ћа вејбали како да буде фин, нормалан дечак, иосћајало му је шесно и мало* (Коларов 2006: 49).

Инсистирајући на необичности, Коларов открива значај индивидуалног, субјективног вредновања и разумевања појава и догађаја – *Ако се изћубиш а није ћи важно ишћо си се изћубио, онда се ниси изћубио* (Коларов 2005: 20) и указује на важност истраживања, креативности и слободе – *Ема је ићаква – у свему учесћује на свој начин* (Коларов 2006: 58). Слобода у поступању и отвореност за поимање које подразумева да је и немогуће могуће (Коларов 2005: 26) комплементарна је схватању живота као ентитета који надилази све хоризонте очекивања – *Чак и када би знао сва иправила на свейћу о шоме како живейћи, ићвој живоић би нашао начин да се ирелије изван ићих оквира и сћусћи у шече ићајну која ћа чини ићако лејим!* (Коларов 2006: 49).

Поимање немогућег као могућег бодри читаоце, снажи њихову наду да могу утицати на свој живот, управљати њиме по мери сопствене субјективности и испунити усамљеност и празнину. У Коларовљевим делима човек је заиста мера ствари, па чак и својеврсни засебни космос у коме све постоји на специфичан начин – *Све ишћо иосћоји може да умре само у човеку, и ниће више* (Коларов 2007б: 77).

Смисао је у слободи индивидуалног порекла и карактера која се супротставља споља наметнутим ограничењима и друштвеном конвенцијама – *Ако би нама ићребало доћуишћење од било коћа да ловимо рибу, онда овај*

свећ заиста не би имао смисла! (Исто: 25). Могуће немогућности таквог става, које се рачвају до парадокса и фантастике, на необичан и несвакидашњи начин сведоче о непредвидивости и богатству живота.²¹

Охрабрујуће дејство Коларовљеве прозе проистиче и из непосредности и отворености у тематизацији усамљености, страха, несналажења, одбачености, стрепње, и суптилно понуђених одговора на питање како таква стања и осећања превазићи. Људске слабости откривају се као сасвим природне, па чак и потребне, због чега млади читаоци схватају да у својим стрепњама нису усамљени и да оне нису нешто необично и понижавајуће.²²

Као могуће свакодневно, али веома важно чудо аутор истиче осмех – Чудно како осмех може из корена да промени човека. У једном тренутку си толико обичан да си невидљив, а већ у следећем се насмејеш од срца и све се промени. Постанеш нешто најпосебније на свету за људе око себе. (Коларов 2005: 66).

Поред чуда игре, о коме је већ било речи, следеће значајно чудо су путовања – права или замишљена, једнако су делотворна и оплемењујућа. Парадокс *Не мора да се оде далеко да би се далеко оишло* (Исто: 14) упућује на безграничност могућности, али и (пост)модерну делотворност фикције која омогућава исто што и реално, и при том га чак и надилази – *Најчудесније ствари сам виђао у својој љави, кад заворим очи. Колико људи, колико боја, колико свећа. Каква су то шек необична путовања* (Исто). Чудо путовања огледа се у искуствима којима нас испуњава и променама које нису споља видљиве, али су делотворне на унутрањем плану – *Каг се враћим, прекознаће ме то шоме шито сам то и даље ја. Само, ко зна шита сам у међувремену видео* (Коларов 2011б: 32).

Ипак, највеће чудо људског живота јесте љубав (у свим својим облицима) и зато се, нимало случајно, многа Коларовљева дела затварају поглављем или причом чији је централни мотив управо ово свепожимајуће осећање. Волети и бити вољен значи испунити сврху свога постојања.²³ Љубав надомешћује све недостатке, испуњава болне унутрање празнине (в. „Кајзеров мост“ (Коларов 2013б: 53) и „Излаз“ (Коларов 2007а: 68)) и утиче на устројство света у васионским размерама. Зато *оно шито заљубљени знају јесте да је центар васионе увек близу* (Коларов 2005: 20). Љубав не дозво-

²¹ Аги и Ема седају у подножје споменика у праку и играју шах.

Када су завршили, примећују две ствари:

Играли су без табле и фигура.

Победио је неко за кога нису ни рачунали да је био присутан. (Коларов 2006: 29)

²² Анг-Е Сол је био у праву.

Једино што човек заиста зна је да плаче.

И Киа Сибин заплака. (Коларов 2007б: 128)

²³ Воли, буди вољен,

буди пингвин.

Све остало је

само остало. (Коларов 2012а: 59)

љава да се осетимо изгубљено будући да је постојана основа постојања. Као центар васионе она постаје доминатна перспектива сагледавања и вредновања и тиме животу пружа нови смисао.

4. ЗАКЉУЧАК

Наведене семантичке равни сведоче о прози која као доминантне истиче *инфантилни дух*, односно *наивну свест* и *наивну уобразиљу* (Пијановић 2005: 13,14), али у исто време брижљиво успоставља и негује тзв. *дуило дно* (Исто: 12), захваљујући коме идејно богат свет дела кореспондира са интересовањима како младих, тако и одраслих читалаца.

Издвојене карактеристике дају за право да се закључи како Коларовљева проза за децу сажима „модерну жанровску поливалентност и мутирање наративне потке текста: од лирског медитативног до филозофског и сатиричног у интерактивној, (пост)модерној причи ’о скоро свему’“ (Голијанин Елез 2010: 371).

Мисао о слободи и инсистирање на њеном значају у прози Игора Коларова могуће је уочити како на стилском и наративном плану, тако и на плану мотивско-тематског, односно семантичког система. Романи и приче овог аутора сведоче о слободној наративној игри која кроз жанровску поливалентност, поигравање са жанровским и наративним конвенцијама, антиномне исказе и парадоксалне афоризме указује на вишеструкост перспектива из којих је могуће посматрати све што нас окружује и која поседује снажну ослобађајућу енергију. Њена интерактивност и чести уплив хумора у читаоцу буде радозналост и креативност, и у исто време омогућавају ненаметљиво посредовање важних порука о истинским животним вредностима.

Слобода се у исто време види и као једно од најзначајнијих својстава постојања и огледа у спремности да се буде свој, посебан и другачији и да се истрајно трага и за посебношћу другога. У прози Игора Коларова инсистира се на могућности слободног избора и субјективног вредновања појава и догађаја. Стваралаштво, пријатељство и љубав омогућавају да се, упознајући себе и друге, ослободимо страхова и постанемо спремни да прихватимо и упознамо сва чуда која живот нуди.

ИЗВОРИ

- Коларов (2005): Игор Коларов, *Приче о скоро свему: и један сасвим мали роман*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Коларов (2006): Игор Коларов, *Аиу и Ема*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Коларов (2007а): Игор Коларов, *Буренце*, Београд: Завод за уџбенике.
- Коларов (2007б): Игор Коларов, *Дванаесито море*, Београд: Завод за уџбенике.
- Коларов (2010): Игор Коларов, *Џејне приче*, Нови Сад: Дневник.
- Коларов (2011а): Игро Коларов, *Кућа хиљаду маски: роман за две тийшаре и аулос*, Чачак: Чекић.

- Коларов (2011б): Игор Коларов, *Русвај: 40 малих љрича о великим заврзламама*, Београд: Bookland.
- Коларов (2012а): Игро Коларов, *Приручник за љинивине*, Београд: Bookland.
- Коларов (2012б): Игро Коларов, *СМС љриче*, Чачак: Пчелица.
- Коларов (2013а): Игро Коларов, *Фиона и друге мистерије*, Београд: Bookland.
- Коларов (2013б): Игро Коларов, *Клизаве љриче*, Чачак: Пчелица.

ЛИТЕРАТУРА

- Абот (2009): Н. Porter Abot, *Uvod u teoriju proze*, Beograd: Službeni glasnik.
- Вуковић (1996): Novo Vuković, *Uvod u književnost za djecu i omladinu*, Podgorica.
- Голијанин Елез (2012): Сања Голијанин-Елез, Поетика културе у савременој српској књижевности за децу (изазови интертекстуалних трагања), *Савремена књижевности за децу у науци и настави*, Јагодина: Педагошки факултет, 367–383.
- Јерков (1992): Александра Јерков, Постмодерно доба српске прозе, *Анџолоија српске љрозе љосимодерној доба*, Београд: Српска књижевна задруга, 7–61.
- Јовић (1994): Бојан Јовић, *Лирски роман српској експресионизма*, Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Кајоа (2007): Роже Кајоа, Дефиниција игре, *Књижевности за децу и младе у књижевној криџици, књига 1*, прир. Воја Марјановић, Милутин Ђуричковић, Алексинац – Краљево. Висока школа струковних студија за васпитаче – *Libro company*, 34–39.
- Кебара (2012): Марина Кебара, Језичке антиномије у дечјем стваралаштву и стваралаштву за децу – психолингвистички приступ, *Савремена књижевности за децу у науци и настави*, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 119–137.
- Кљајић (2012): Наташа Кљајић, Поетика (од)необичене самоће, *Дешњство*, год. 38, бр. 3/4, Нови Сад: Змајеве дечје игре, 38–45.
- Ковачевић (2012): Милош Ковачевић, Језик и стил Радовићевих драмских текстова за дјецу, *Савремена књижевности за децу у науци и настави*, Јагодина: Факултет педагошких наука Универзитета у Крагујевцу, 11–31.
- Лешић (2010): Зденко Лешић, *Теорија књижевности*, Београд: Службени гласник.
- Лотман (1976): Јуриј Миајловић Lotman, *Struktura umetničkog teksta*, Beograd: Nolit.
- Марјановић (2007): Воја Марјановић, О рецепцији, *Књижевности за децу и младе у књижевној криџици, књига 1*, прир. Воја Марјановић, Милутин Ђуричковић, Алексинац – Краљево. Висока школа струковних студија за васпитаче – *Libro company*, 20–24.
- Марјановић (2009): Воја Марјановић, *Поетика књижевности за децу и младе*, Београд: КИЗ центар.
- Перишић (2012): Игор Перишић, *Увод у љеорије смеха: крајњак љрељед љеорије смеха од Плајона до Проја*, Београд: Службени гласник.
- Пијановић (2005): Петар Пијановић, *Наивна љрича*, Београд: СКЗ.
- Радовић (2007): Душан Радовић, Дете и књига, *Књижевности за децу и младе у књижевној криџици, књига 1*, прир. Воја Марјановић, Милутин Ђуричковић, Алексинац – Краљево. Висока школа струковних студија за васпитаче – *Libro company*, 25–33.
- Rečnik književnih termina* (2001): *Rečnik književnih termina*, ured. Dragiša Živković, Banja Luka: Romanov.
- Опачић (2011): Зорана Опачић, Усамљено дете, *Дешњство*, год. 37, бр. 3/4, Нови Сад: Змајеве дечје игре, 12–20.
- Самарџија (2011): Снежана Самарџија, *Облици усмене љрозе*, Београд: Службени гласник.
- Тодоров (1987): Svetan Todorov, *Uvod u fantastičnu književnost*, Beograd: Rad.
- Штајгер (1978): Emil Štajger, *Umeće tumačenja i drugi ogleđi*, Beograd: Prosveta.
- Интервју „Игор Коларов, наш омиљени писац“, посећено у марту 2014, www.osmb.edu.rs/18-intervju/14-igor-kolarov-intervju.

Nina B. Marković
University of Kragujevac
Faculty of Education, Jagodina
Department of Philology

*THE CENTRE OF THE UNIVERSE IS ALWAYS NEREBY – ASPECTS OF
FREEDOM IN IGOR KOLAROV’S PROSE*

Summary: The paper analyses stylistic, motive-thematic and semantic characteristics of Igor Kolarov’s prose. It was pointed out that the idea of freedom can be noticed both on the stylistic and narrative plan, on the one side, and on the plan of motive-thematic and semantic systems, on the other side. A special attention was paid to the formation of the story motive and its relation to the motives of life and game, genre versatility, modification of narrative and genre conventions, oddities of implicit didactics, lyrical characters of prose, and materialization of abstract features in Kolarov’s stories and novels. The paper describes how interactivity and humor arouse curiosity and creativity in the reader, while at the same time allowing unobtrusive forwarding of important messages about life’s true values. It is emphasized that the works of Igor Kolarov update the freedom of choice, the possibilities of personal experience and evaluation of events and concepts, fullness and complexity of existence, as well as the infinity of what we consider finite, which is of great importance for children or young readers.

Key words: Igor Kolarov, prose, freedom, genre versatility, modification of genre conventions, humour, paradox, didactic characteristics.